

פרשת בלק: האם ניתן להיכנס עם נשק לבית כנסת

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה (כה, ז), את מעשי זמרי עם המדיינית, ואת תגובת פנחס: "וַיָּרָא פִּינְחָס בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקֶּם מִתּוֹךְ הַעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ. וַיָּבֵא אַחֵר אִישׁ-יִשְׂרָאֵל אֶל-הַקֶּזֶה וַיִּדְקָר אֶת-שִׁנָּיָהֶם. הַגִּמְרָא בַּמִּסְכָּת סָנְהֶדְרִין (פב ע"א) לומדת מכאן, שאסור להיכנס עם נשק לבית המדרש. כיצד היא לומדת דין זה? נחלקו רש"י והתורה תמימה:

א. **רש"י** (שם, ד"ה ויקם) פירש, שדין זה נלמד מכך שלקח פנחס רומח בידו, משמע שעד כה כאשר ישב בחברת הסנהדרין לא היה בידו רומח, שכן אסור להכניס לשם כלי נשק. ב. **התורה תמימה** (בלק שם), חלק, שכן למה שיהיה בידו נשק כאשר הוא יושב בסנהדרין? ואם כן ברור היה שעליו לקחת רומח ביציאה. אלא סבר שדין זה לומדת הגמרא ממדרש (המובא בהמשך הגמרא), שכאשר נכנס פנחס לאהל מועד להרוג את זמרי, הסתיר את נשקו, כדי שלא יידעו שבא להרוג. ואם היה מותר תמיד להיכנס עם נשק (שבזמנו גם היה מחובר למקל הליכה), לא היו חושדים בו שבא להרוג, ולא היה צריך להסתיר את הרומח. ובלשונו:

"והנה רש"י פירש בטעם הראיה שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש, מדכתיב ויקח רמח בידו, שמע מינה שעד כה לא היה רומח בידו, אבל לדעתי פירוש זה קשה, דמהיכי תיתא שיחזיק פינחס אצלו רומח בלא טעם וסיבה. ולולא פירושו יש לומר דהראיה היא מסוף העניין, שטמן ראש הרומח במלבושיו כדי שלא יכירוהו שלהרוג הוא בא, ואם היה מותר ליכנס בכלי זיין לא היו חושדין אותו במאומה, כיון שהיו הכלי זיין מחושקים בתבנית מקל כמבואר שהיה נשען עליו והולך."

בעקבות דרשת התורה, נעסוק השבוע בשאלה האם מותר להכניס כלי נשק לבית כנסת. נראה את דיון הפוסקים בעניין, את ההיתרים שניתנו, והאם דין חייל שונה. כמו כן נעסוק בשאלה דומה, האם מותר שיהיו סכינים על השולחן בברכת המזון, את הטעם שנתנו הפוסקים לכך, ומה דין סכיני פלסטיק.

הכנסת נשק

כאמור, הגמרא לומדת מפסוק שבפרשה שאין להיכנס לבית המדרש עם כלי נשק, ונחלקו הראשונים במשמעות הגמרא:

א. **הרמב"ם והטור**, כלל לא הזכירו הלכה זו בספריהם, למרות שהגמרא לא מביאה שיש מי שחולק על כך. בפשטות הבינו, שמדובר בדרשה או המלצה, ולא הלכה ממש. לחלופין, ישנם מקורות נוספים מהם ניתן להבין שהכניסו נשק לבית המדרש (לדוגמא גמרא במסכת שבת (יז ע"ב) הכותבת 'נעצו חרב בבית המדרש'), וייתכן שההלכה כדברי גמרות אלו.

ב. **האורחות חיים** (הלכות בית כנסת, ז) הביא בשם **המהר"ם מרוטנבורג** שפסק, שאסור להיכנס עם סכין לבית הכנסת, שכן התפילה מאריכה ימיו של אדם, ואילו הסכין מקצרת. **כף החיים** (קנא, מג) ו**הרב ראובן מרגליות** (נפש חיה עמ' 48) טענו, שמקורו הגמרא בסנהדרין, אלא שהרחיב את האיסור, ולא רק שבבית המדרש אסור להיכנס עם כלי נשק, אלא גם לבית כנסת.

אולם, משתי סיבות נראה שהמהר"ם לא למד דין זה מהגמרא בסנהדרין. הראשונה, אם אכן זה היה המקור, עוד לפני שפסק המהר"ם דין זה לגבי בית כנסת והרחיב את דין הגמרא, היה עליו לפסוק דין זה לגבי בית המדרש, המוזכר בגמרא בפירוש. השניה, הוא לא הזכיר בדבריו שהגמרא בסנהדרין מהווה ראייה לדבריו, למרות שמתבקש היה שכך יעשה. לכן נראה שלמד דין זה ממשנה במסכת מידות (ג, ד) הכותבת, שאין להניף ברזל על המזבח, שכן מטרת המזבח להוסיף חיים והברזל מקצר. ועל אף שהמשנה לא כותבת שאסור להיכנס עם סכין לבית כנסת, על בסיס טעם המשנה כתב המהר"ם מה שפסק. ובלשון המשנה:

"אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרם, וחופרין למטה מהבתולה ומביאים משם אבנים שלמות שלא הונף עליהן ברזל, שהברזל פוסל בנגיעה ובפגימה לכל דבר... לא היו סדין אותן בכפיס של ברזל שמא יגע ויפסול שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם אינו בדין שיונף המקצר על המאריך."

ג. **שיבולי הלקט** (סי' רלא) נראה שצעד בגישת ביניים וסבר, שדין זה נאמר רק בבית המדרש ולא בבית כנסת. כך הסביר את הגמרא במסכת מועד קטן (יח ע"א) הכותבת, שרבי יוחנן הסיר את ציפורניו בבית המדרש באמצעות פיו ולא באמצעות סכין וכדומה, שכן אסור להכניס סכין או כל כלי ברזל לבית המדרש (ולא בגלל שהיה חול המועד כפי שטענו ראשונים אחרים).

סכין קצרה

להלכה כתב **השולחן ערוך** (קנא, ו) שיש אומרים שאין להיכנס לבית הכנסת רק עם סכין שהיא ארוכה, ובניגוד למקובלים המובאים **בכף החיים** (שם, מב), שסברו שאין להיכנס עם כל חפץ מברזל לבית כנסת, ולא משנה מה גודלו. מדוע לדעת השולחן ערוך דווקא סכין ארוכה אסורה? נחלקו האחרונים במחלוקת שמשיפעה גם על השאלה, האם כאשר נכנסים עם סכין קטנה, צריך לכסותה:

א. **הט"ז** (שם, ב) סבר, שאין הבדל בין סכין מגולה לסכין מכוסה, אין להיכנס עם סכין לבית כנסת. משום כך הקשה, מדוע במקרה זה פסק השולחן ערוך שמותר להיכנס עם סכין קטנה, ואילו כאשר דן השולחן ערוך בכיסוי הסכינים בזמן ברכת המזון הצריך לכסות את כל הסכינים? וישוב, שהנחת הסכין מחוץ לבית כנסת דורשת טרחה יתירה, משום כך רק בסכין גדולה שאין בה צורך בבית כנסת, דרשו חכמים שאין להכניסה, ואילו לגבי סכין קטנה שעלול להיות בה צורך, לא החמירו. ובלשונו:

"וקשיא לן, דכאן משמע דבסכין שאינו ארוך אין חשש זה, שהסכין מקצר ימי אדם. ובסי' נהגו לכסות הסכין בברכת המזון... הרי דאף בכל סכין חשו לטעם זה דהסכין מקצר. ונראה לי דשאני בברכת המזון דלא בעי אלא לכסות הסכין, בזה יש אפשרות לכסות כל סכין, אבל כאן דנצטרך לסלק ממנו הסכין לגמרי וזה טירחא יתירה לסלקו ואחר כך לחזור וליטלו, וגם לפעמים יש בו צורך באותו פעם, על כן לא הטריווחו בזה רק בסכין ארוך שאין בו צורך כל כך."

ב. **האליה רבה** (שם, י) חלק וסבר, שדווקא סכין הנגלית לעיני כל, אסורה, אבל סכין מוחבאת, מותרת. משום כך פסק השולחן ערוך שדווקא סכין ארוכה אסורה, שכן אותה לא ניתן להסתיר. להבנתו, נפל שיבוש בדברי **רבינו פרץ** (מובא באורחות חיים שם),

וכאשר הגיה על דברי המהר"ם האוסר ללכת עם סכין בבית כנסת 'שאינ לחוש כי אם בגילוי ראש', המילה 'ראש' מיותרת, ורבינו פרץ לא מתייחס להליכה עם כיפה בבית כנסת, אלא נוקט שאסור ללכת רק עם סכין מגולה - שאין לחוש כי אם בגילוי¹.

כך פסק גם **היעב"ץ** (מור וקציעה קנא, ד"ה כתוב), וכך יישב את קושיית הט"ז, מדוע יש הבדל בין כיסוי כל הסכינים בברכת המזון לכיסוי הסכין הגדולה בבית כנסת. בשולחן האוכל ניתן לכסות כל את הסכינים, הגדולים והקטנים, ולכן הצריכו לכסות. לעומת זאת לא ניתן לכסות חרב גדולה שאדם נושא, ומשום כך פסק השולחן ערוך שאין להכניסה לבית כנסת.

נשק בזמן הזה

על פי מה שעלה עד כה, אדם הנושא אקדח, לדעת הט"ז אין עניין לכסותו בכניסה לבית הכנסת, ואילו לדעת האליה רבה והיעב"ץ יש כן עניין לכסותו. מה דין אדם הנושא נשק ארוך? לכאורה אין להכניסו לבית כנסת. אלא שלמעשה, כפי שהעירו **הציץ אליעזר** (י, יח) ו**הרב עובדיה** (יחוה דעת ה, יח), בפועל אין ההלכה כך, שהרי לא ניתן להשאיר בזמנינו נשק מחוץ לבית כנסת.

בנוסף לסברא זו, הוסיפו עוד מספר צירופים להקל. צירוף ראשון, **ייתכן שרבינו פרץ** (מובא בהערה 1) חולק וסובר שמותר להכניס נשק לבית כנסת (כפי שראינו, למעשה ייתכן שמדובר בראשונים רבים). צירוף שני, **ערוך השולחן** (שא, נא) סבר שעבור חייל, נחשב הנשק כחלק ממלבושיו, ואם כן ייתכן שיש להקל בהכנסתו לבית כנסת. צירוף שלישי, כאמור **הט"ז** סבר שהחמירו בהכנסת נשק ארוך לבית כנסת, שכן אין בו צורך כל כך. ואילו בזמן הזה יש צורך להכניס את הנשק לבית כנסת מטעמי ביטחון. ובלשון הרב עובדיה:

"ובפרט לפי מה שכתב הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין בערוך השולחן בהלכות שבת, שכלי נשקו של חייל המשרת בצבא נחשבים כאחד ממלבושיו לגבי איסור הוצאה בשבת, ובשעת הדחק שאין לו מקום בטוח להניח בו הרובה, בלי חשש סכנה כלל, יש לסמוך על רבינו פרץ שסובר להקל, בצירוף דברי הט"ז, שאף מהר"ם שהחמיר בסכין ארוך מפני שאין בו צורך כל כך ויכול לסלקו ולהניחו במקום אחר לפני שיכנס לבית הכנסת."

מדוע נראה שפשוט שלא יתפלל נושא הנשק מחוץ לבית הכנסת ביחידות? נראה שטעם הדבר, שלמעשה גם לדעת המהר"ם האוסר כניסה עם נשק לבית כנסת, הרי שלא מדובר באיסור גמור כמו שאר איסורים, אלא עניין נכון וטוב. משום כך יש להשתדל לקיים את הדין במידת האפשר, אך במקרה זה שנושאי הנשק יצטרכו לא להתפלל במניין זמן רב, איסור זה נדחה.

סכין בזמן הארוחה

בנוסף לכך שאין להיכנס עם כלי נשק לבית כנסת, דבר שתפסו אותו הפוסקים כאיסור ברמה מסוימת, כתבו הפוסקים שנהגו שלא להשאיר סכין על השולחן בזמן ברכת המזון, וכפי שכתב הט"ז שראינו לעיל, הכוונה הן לסכין גדולה והן סכין קטנה. בטעם המנהג כתבו הראשונים שתי אפשרויות, שייתכן ויש ביניהן נפקא מינא:

א. הגמרא בסוף במסכת חגיגה (כז ע"א), עושה מעין השוואה בין המזבח במקדש לבין שולחנו של אדם. בעבר המזבח היה מכפר על חטאיו של אדם, ואילו בזמן הזה שולחנו של אדם מכפר עליו. **הרוקח** (שלב) כתב, שזו הסיבה שאין לשים על השולחן בשעת ברכת המזון סכין, שהרי אסור לשים ברזל על המזבח כדברי המשנה במסכת מידות שראינו לעיל.

ב. **שיבולי הלקט** (ס' קנה) כתב טעם נוסף בשם **רבי שמחה**, שפעם אחת היה אדם שבירך ברכת המזון, וכאשר הגיע ל"בונה ירושלים" ונזכר בחורבן בית המקדש, מרוב צער לקח את הסכין שהייתה על השולחן ונעץ אותה בליבו, ומסיבה זו נוהגים שלא יהיו סכינים על השולחן דווקא בשעת ברכת המזון.

למעשה

האם יש נפקא מינה בין שני הטעמים שהובאו בראשונים? נחלקו האחרונים:

א. **הבית יוסף** (קפ) כתב, שנוהגים לא לכסות את הסכינים בשבת ויום טוב, וכך פסק גם **בשולחן ערוך** (שם, ה). והוסיף, שדין זה מובן על פי טעמו של הרוקח, שכן בשבת לא בונים את המזבח, וממילא אין איסור לעלות ברזל על השולחן המשמש כמזבח. אולם לפי טעמו של שיבולי הלקט בשם רבינו שמחה, דין זה לא מובן, שכן גם בשבת יש חשש התאבדות בעקבות חורבן הבית.

ב. **הט"ז** (שם, ג) ו**האליה רבה** (שם) חלקו וסברו, שגם לדעת רבינו שמחה מובן מדוע לא נוהגים להסיר את הסכינים בשבת ויום טוב, שכן בשבת ויום טוב אדם פחות עצוב, והחשש שיתאבד עם סכין הנמצא על השולחן קטן. עוד הוסיף הט"ז, שייתכן שכאשר גזרו "גזירה" זו, גזרו אותה רק בימי חול, שכן המעשה אירע ביום חול. ובלשונו:

"וכתב בית יוסף, שמה שנוהגין בשבת ויום טוב שלא לכסותו לפי טעם רבינו שמחה אין לחלק... ואפשר לטעם הראשון דלרבינו שמחה, היה אפשר קצת לומר בשבת ויום טוב אין האדם מיצר כל כך. ונראה דלטעם רבינו שמחה אתי שפיר, כי הגזירה שגזרו בזה היה מעין המעשה, כדמצינו בשבת שלא יצא אדם בסנדל המסומר משום מעשה שהיה וגזרו דוקא כעין המעשה שנעשה בסנדל מסומר דווקא."

למרות שהשולחן ערוך חילק בין יום חול שבהם נוהגים לכסות את הסכינים, לבין שבתות וימים טובים שלא מכסים, למעשה כפי שכתב **ערוך השולחן** (קפ, ה), בזמן הזה רוב העולם לא נוהג לכסות את הסכינים כלל. ייתכן שטעם הדבר, שרבים מהסכינים בזמנינו לא עשויים מברזל, ולטעם הרוקח אולי רק סכין מברזל אסור לעלות על השולחן, ולא שאר מתכות.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...²

¹ **החיד"א** (קנא, ט) חלק וסבר, שרבינו פרץ חולק על המהר"ם, וסובר שאין איסור להיכנס עם סכין לבית כנסת, ואכן הוא דן בהלכות כיפה בבית כנסת (וסובר כדעת הרמב"ם או כדעת שיבולי הלקט שראינו לעיל). על בסיס דבריו הסביר **הרב עובדיה** (יחוה דעת ה, יח), מדוע כתב השולחן ערוך 'יש אומרים' שאין להיכנס עם סכין לבית כנסת, ולא סתם וכתב שאין להיכנס לבית כנסת עם סכין, שכן רבינו פרץ חולק על כך. ייתכן שכך סבר גם הט"ז, וכפי שהעיר הפרי מגדים.

² מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com